

DE HOUTSTROOM VAN EIKEN, GRENEN EN ESSEN IN 1986 (II)

In het vorige „Bos en Hout Bericht” deden wij verslag van de resultaten van onderzoek naar de houtstroom van eiken.

In dit nummer worden grenen en essen onder de loep genomen. De bijdragen die beide soorten aan de Nederlandse houtstromen leverden zijn in het vorige nummer beschreven. Voor een meer gedetailleerd overzicht en achtergronden van het houtstroombonderzoek wordt verwezen naar het rapport „Houtstroombonderzoek eiken, grenen, essen 1986”.*

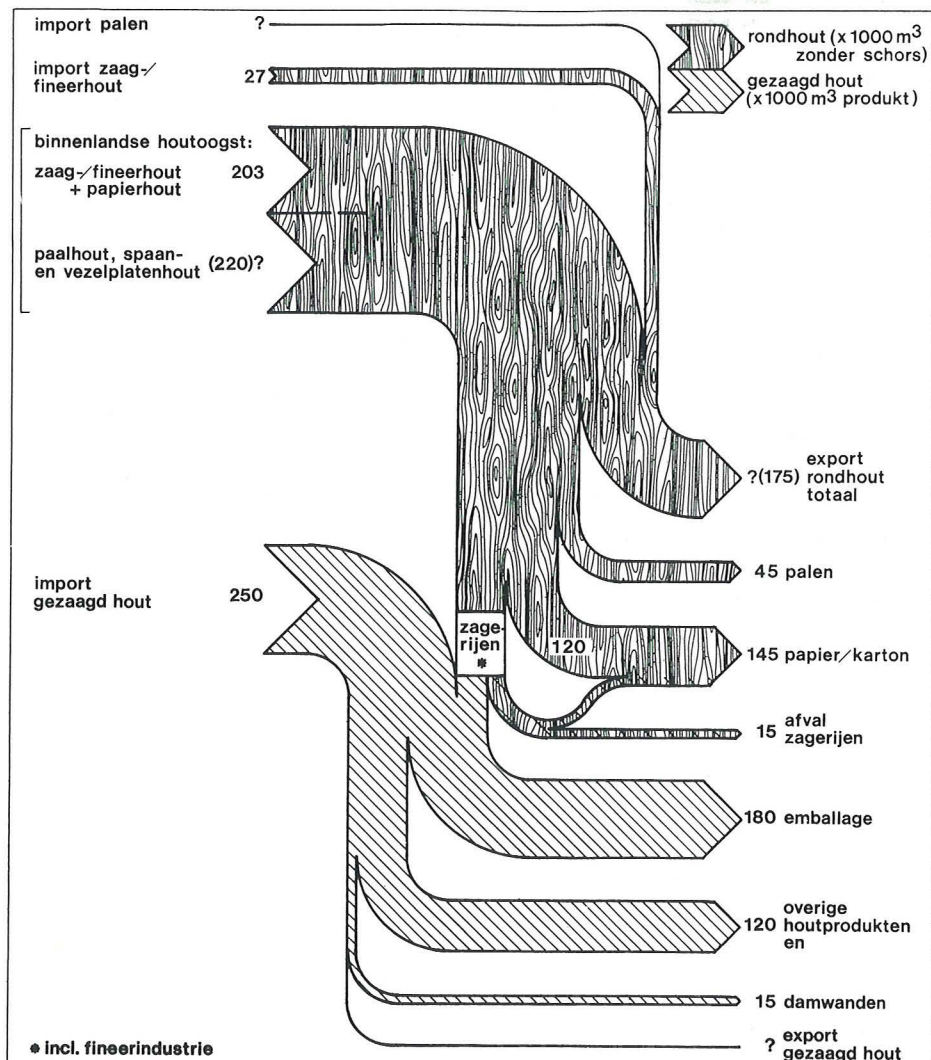
Grenen

Grenen neemt in Nederland een bijzondere plaats in. Het is de belangrijkste houtsoort die door het Nederlandse bos wordt geleverd. De naam grenen wordt in de regel gebruikt om hout aan te duiden afkomstig van boomsoorten behorende tot het geslacht Pinus. In de eerste helft van deze eeuw is met name grove den als pionierhoutsoort op grote schaal bij bebossingen gebruikt (tabel 1). Voorbeelden zijn de heide- en de stuifzandbebossingen in het kader van de werkgelegenheidsprojecten in de twintiger en dertiger jaren van deze eeuw. De grove den wordt ook wel de broodboom van de Nederlandse bosbouw genoemd. Dit slaat niet zozeer op zijn opbrengst of productievermogen maar meer op de totale houtoogstomvang. Bijna de helft van de totale Nederlandse houtoogst bestaat momenteel uit grenen.

Naast een grote stroom uit het Nederlandse bos wordt grenen ook, zeker wat de betere kwaliteiten betreft, geïmporteerd. De belangrijkste herkomstgebieden van grenen zijn Noord-Europa, Zuid-Europa en de Verenigde Staten. Qua fysische, chemische en mechanische eigenschappen kunnen er grote verschillen zijn tussen de verschillende Pinussoorten en tussen herkomstgebieden. In het algemeen kan worden gesteld dat grenen, ondanks de aanwezigheid van hars, de rode kleur van het kernhout en de matige duurzaamheid, een houtsoort is die voor vele toepassingen wordt gebruikt. Het laat zich uitstekend bewerken hoewel kwasten nogal eens problemen opleveren. Vers gekapt of gezaagd grenen moet verder snel worden behandeld tegen verblauwing van het hout door schimmelaantasting. Mede door zijn ruime beschikbaarheid tegen een redelijke prijs kan grenen als een universele houtsoort worden beschouwd.

De kwaliteit van het grenenhout, ook binnen een bepaalde soort en herkomst, wordt niet als bij andere houtsoorten in hoge mate bepaald door de groeiplaatsomstandigheden en het gevoerde bosbeheer. Het in Nederland aangeboden grenestamhout munt in de regel niet uit in kwaliteit. Dit hangt vooral samen met de arme tot zeer arme groeiplaatsen zoals de eerder genoemde voormalige stuif-

Fig. 1 Houtstroom grenen 1986 (excl. brandhout)

*Het volledige rapport „Houtstroombonderzoek eiken, grenen, essen 1986” is tegen betaling van f 75,- bij de Stichting Bos en Hout verkrijgbaar.

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

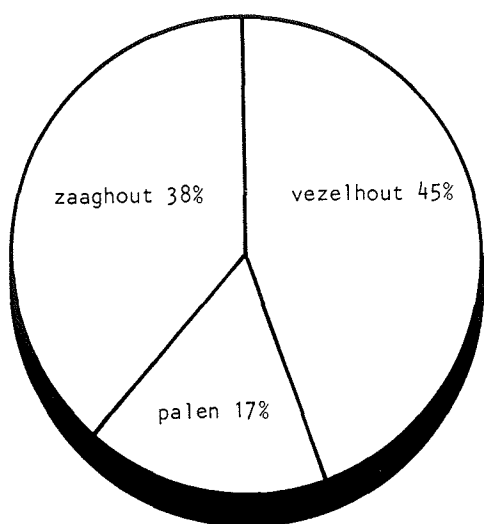

Fig. 2 Verbruik grenerondhout naar bestemming (totaal 266.000 m³ zonder schors)

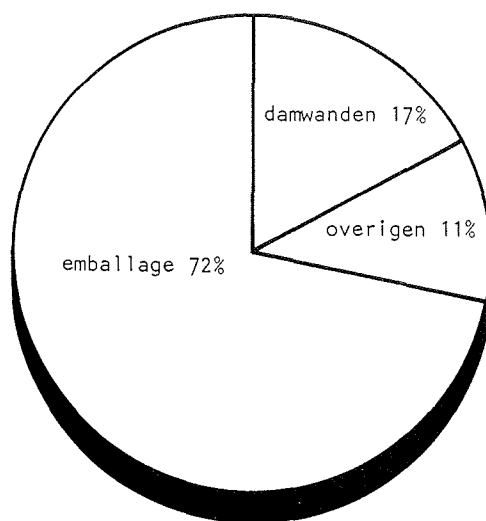

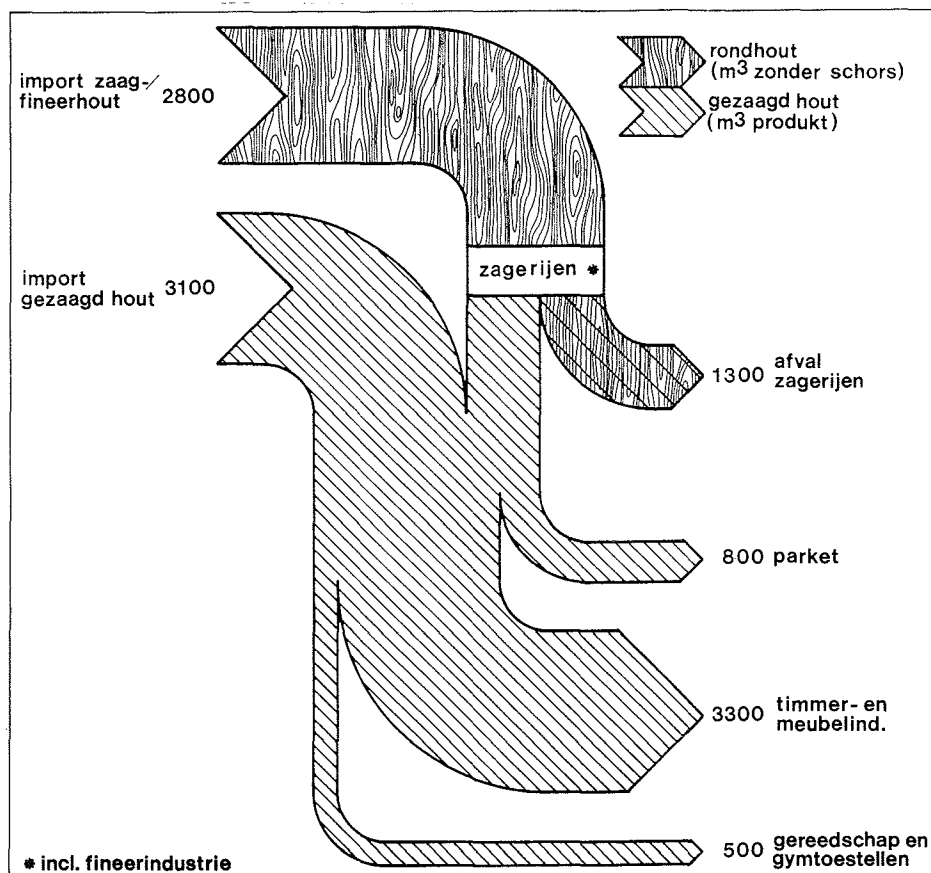
Fig. 3 Verbruik grenezaaghout naar bestemming (totaal 101.000 m³ zonder schors)

zand- en heidegronden. De stammen vertonen daardoor vele gebreken en maken een deel van het hout vaak ongeschikt voor verzaging of mechanische pulpproductie. Als enige afzetmogelijkheid voor deze lagere kwaliteiten resteert

de buitenlandse spaan- en vezelplaatindustrie; Nederland heeft zelf geen bedrijven meer die rondhout van deze kwaliteit hout kunnen verwerken. Statistische gegevens over de stroom van grenehout zijn nauwelijks beschikbaar. Dit

heeft tot grote problemen geleid bij het opstellen van het stroomdiagram zoals weergegeven in figuur 1. Door het houden van enquêtes onder grenehout verwerkende bedrijven en het, onder een aantal veronderstellingen, maken van schattingen kon toch een belangrijk deel van de houtstroom in beeld worden gebracht. Het grootste probleem heeft zich voorgedaan bij het bepalen van de Nederlandse oogst; een Nederlandse houtoogststatistiek ontbreekt immers nog. Dit heeft ertoe geleid dat bepaalde deelstromen nauwelijks of soms zeer ten dele en met een grote mate van onnauwkeurigheid in kaart konden worden gebracht. Voorbeelden hiervan zijn de deelstromen spaan- en vezelplaat hout, paal hout en mijn hout. Door deze problemen was het alleen mogelijk sluitende deelbalansen voor grenezaaghout (tabel 2) en gezaagd grenen (tabel 3) op te stellen.

Fig. 4 Houtstroom essen 1986 (excl. brandhout)

Een belangrijk gedeelte van de Nederlandse behoefte aan grenen wordt gedekt door de **import**. In 1986 werd in totaal circa 250.000 m³ gezaagd grenen inge-

Tabel 1 Opgaand Pinusbos* naar kiemdecennium (ha)

Periode	Pinus
voor 1850	262
1850-1900	8.383
1900-1950	70.427
1950-1979	34.989
Totaal**	114.487

* Alle pinussoorten

**inclusief 426 ha gekiemd na 1979

Bron: 4e Bosstatistiek-CBS

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

voerd uit Portugal (55%), Finland (32%) en Zweden (13%). Naast deze grote invoerstroom van gezaagd grenen werd op een meer bescheiden schaal ook zaaghout ingevoerd. Officiële CBS-cijfers hierover ontbreken, maar uit een enquête onder Nederlandse zagerijen is gebleken dat door deze bedrijven circa 31.000 m³ zaaghout zonder schors is ingevoerd. De invoer van andere rondhoutsortimenten zoals vezelhout, paalhout, etcetera is onbekend. Hierbij mag echter worden verondersteld dat het om kleine hoeveelheden is gegaan. De invoer van eindprodukten is in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Ook over de **export** van grenen ontbreken officiële CBS-cijfers. In de praktijk blijkt er echter een aanzienlijke hoeveelheid grenerondhout te worden uitgevoerd. Reden genoeg om te trachten hiervan een zeer globale schatting te geven. Hierbij moet onmiddellijk worden opgemerkt dat deze schatting uitsluitend is bedoeld om een indicatie te krijgen van de orde van grootte van deze stroom. Op grond van de Nederlandse uitvoercijfers van vezel- en mijnhout, de boomsoorten-samenstelling en leeftijdsclassieverdeling

van het Nederlandse bos en het resultaat van interviews met de rondhouthandel in Nederland en de producenten van spaanplaten in het buitenland, is de uitvoer van grenevezel- en mijnhout geschat op 150.000-200.000 m³. Het belangrijkste

land van bestemming is België; een kleiner gedeelte gaat naar de Bondsrepubliek. De uitvoer van grenezaaghout en gezaagd hout is volgens handelaren beperkt en is begrensd tot lokaal grensverkeer.

Het Nederlandse bos levert een aanzienlijke hoeveelheid grenen. De oogst van deze soort vindt hoofdzakelijk plaats in het opgaand gesloten bos. Voor 1986 is deze geschat op circa 423.000 m³ zonder schors, indien wordt uitgegaan van de eerder genoemde 150.000-200.000 m³ spaan-, vezelplaat- en mijnhout die werden geëxporteerd. Grenen is daarmee verreweg de belangrijkste in Nederland geoogste houtsoort. Hoewel dit oogstcijfer berust op een aantal veronderstellingen betreffende de oogst van vezelhout, kan toch het volgende worden geconcludeerd:

a. Bijna 70% van de Nederlandse grenenoogst bestond uit vezelhout, verdeeld over papier-, spaan- en vezelplathout.

b. Slechts 20% van het Nederlandse grenen wordt verzaagd. Uit een vergelijking van de leeftijdsclassieverdeling, zoals opgesteld in het kader van de 4e Bosstatistiek en de beleidsvoornemens zoals vastgelegd in het Meerjarenplan Bosbouw, blijkt dat de grove den in Nederland gemiddeld te oud is. Zou het Meerjarenplan Bosbouw worden nagestreefd dan zou dit in de nabije toekomst moeten leiden tot een verhoogde eindkap van grenen. Op dit moment komt het belangrijkste deel van het aanbod van grenen uit dunningen. De kwaliteit van dit hout is in de regel minder dan die van

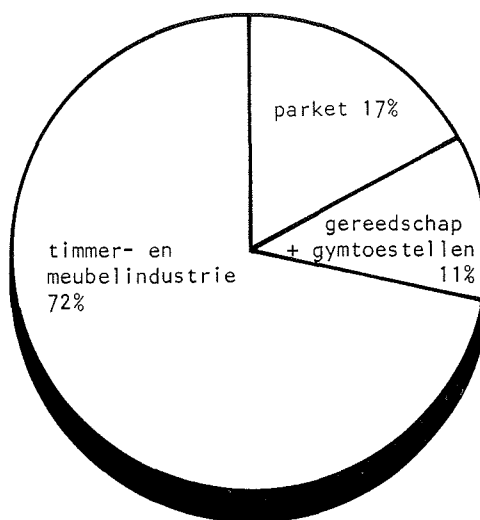

Fig. 5 Verbruik essen naar bestemming (totaal 8.500 m³ zonder schors)

Tabel 2. Houtbalans grenezaaghout 1986, in m³ r.e. zonder schors (x 1.000)

	1986		1987
import:	27	export:	9
oogst:	83	verbruik:	
		—emballage	73
		—damwand	17
		—overige	11
beschikbaar:	110	behoefte	110

Tabel 3. Houtbalans gezaagd grenen 1986, in m³ (x 1.000)

	1986		1986
import:	250	export:	nihil
productie:	65	verbruik:	315
beschikbaar:	315	behoefte	315

Tabel 4. Houtbalans essen in m³ r.e. zonder schors exclusief fineer, brandhout en eindprodukten zoals meubelen, borstels, etc.

	1987		1987
import:		export:	
—zaag- en fineerhout	2.800	—zaaghout	nihil
—gezaagd hout:	5.700	—gezaagd hout	nihil
oogst:	nihil	verbruik:	
		—parket	1.500
		—stelen en gymtoestellen	1.000
		—meubel- en timmerindustrie	6.000
beschikbaar:	8.500	behoefte	8.500

Grove den: onze „broodboom“

hout afkomstig uit eindkap. Het aandeel zaaghout zou hierdoor kunnen gaan toenemen. Dit hout zou dan bijvoorbeeld in belangrijke mate het geïmporteerde en daarvan vooral het met pentachloorphenol geïmpregneerde grenen kunnen gaan vervangen.

c. Naar schatting 10% van de oogst bestond uit paalhout.

Ondanks de oogst van circa 433.000 m³ rondhout zonder schors, bedroeg het Nederlandse **verbruik** slechts 266.000 m³ rondhout zonder schors (figuur 2). Daarvan ging 120.000 m³ naar de papierindustrie voor de produktie van krantenpapier, 45.000 m³ werd als paalhout verbruikt en ruim 100.000 m³ ging naar de zagerijen. Naast het papierhout werden door de papierindustrie ook nog grenechips verwerkt, omgerekend in rondhout, circa 25.000 m³ zonder schors. De bestemmingen van het zaaghout zijn in figuur 3 weergegeven. Bijna driekwart van het zaaghout werd uiteindelijk verwerkt tot emballageprodukten zoals kisten, kratten en pallets. Naast dit in Nederland geproduceerde gezaagd hout, is er nog ongeveer 250.000 m³ buitenlands gezaagd grenen verbruikt. De bestemmingen daarvan zijn niet exact bekend maar aangenomen mag worden dat zeker de helft door de emballage-industrie is opgenomen. Circa 10.000 m³ gezaagd grenen werd verwerkt tot damwand. De betere kwaliteiten grenen, afkomstig uit Noord-Europa en de

Verenigde Staten zijn door de timmerindustrie gebruikt voor de produktie van kozijnen, ramen, deuren en trappen, en verder door de meubelindustrie. Andere belangrijke grenen produkten die vaak kant-en-klaar worden geïmporteerd zijn schroten en andere geschaafde en geprofileerde delen.

Inclusief het in Nederland gezaagde hout werd er in Nederland in 1986 ruim 300.000 m³ gezaagd grenen verbruikt.

Essen

Bijzondere houteigenschappen, zoals taaiheid, ringporigheid en lichte kleur, bepalen in hoge mate het gebruik van deze houtsoort. Met de naam essen wordt in dit onderzoek zowel het Amerikaans als het Europees essen bedoeld. De mogelijkheden om essen van enige kwaliteit te telen zijn beperkt door de schaarse aanwezigheid van geschikte gronden. De es vraagt in de regel vruchtbare, diep losse, kalkrijke gronden met stromend water. Eseshout is, mede als gevolg van de geringe beschikbaarheid, evenals eiken een prijzige houtsoort.

Kwantitatief is essen een onbeduidende soort die nog geen half procent van het totale Nederlandse verbruik van rondhout en gezaagd hout uitmaakt. Uit onderzoek is gebleken dat vrijwel alle eseshout dat in Nederland wordt gebruikt, exclusief

boerengerieffhout en brandhout, uit het buitenland afkomstig is.

Figuur 4 geeft een totaaloverzicht van de stroom van eseshout in 1986 en in tabel 4 wordt de houtbalans van deze soort gegeven.

De **import** van zaag- en fineerstammen bedroeg in 1986 bijna 3.000 m³ waarvan Frankrijk en België/Luxemburg de belangrijkste leveranciers waren. Het importvolume is niet gebaseerd op een officieel CBS-cijfer maar is bepaald aan de hand van een enquête onder verwerkers van rondhout. Naast deze zaag- en fineerstammen werd essen als gezaagd hout ingevoerd, ruim 3.100 m³ waarvan tweederde uit de USA en Canada.

De **export** kan, hoewel officiële cijfers ontbreken, op nihil worden gesteld. In Nederland vindt nauwelijks oogst van essezag- of fineerstammen plaats. Dit heeft niet alleen te maken met de kleine oppervlakte essenbos in ons land maar ook met de kwaliteit van de opstanden en hun leeftijdsclassieverdeling. Het Nederlands essenbos is relatief jong. Ruim de helft van het opgaande bos is na 1963 aangelegd. De vele weg- en grensbeplantingen, met essen, zijn eveneens vrij jong, bijna alle jonger dan 40 jaar. Aan de houtkwaliteit in deze beplantingen moet bovendien worden getwijfeld.

Het binnenlandse **verbruik** van essen vormt slechts een fractie van dat van eikeshout (5%). Hoewel in kwantitatief opzicht nauwelijks van belang, is eseshout voor bepaalde toepassingen een gewilde soort (figuur 5). Belangrijke bestemmingen zijn de timmer- en meubelindustrie (72%). Vooral als fineer is het erg geliefd om platen te veredelen. Deze gefineerde platen worden vervolgens vaak gebruikt, bijvoorbeeld in de projectsfeer, om zakelijke ontwerpen een speciaal warm en natuurlijk accent te geven. De lichte kleur van essen heeft ertoe bijgedragen dat de vraag de laatste jaren is toegenomen. Parket (17%) en gereedschappen en gymtoestellen (11%) vormen, weliswaar in geringere mate, eveneens specifieke eindbestemmingen van het eseshout. Het rondhout dat in Nederland werd verwerkt ging voor bijna de helft naar de meubelindustrie en werd voor bijna eenderde gebruikt bij de produktie van gymtoestellen en stelen. Het overige (23%) werd ondermeer tot fineer verwerkt.